

УДК 338.242.4.025.2(477)

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОЇ ЕКОНОМІКИ*Бендасюк О.О.*

Розглянуті підходи до визначення напрямів державного регулювання соціально орієнтованої економіки. На основі результатів теоретичних досліджень систематизовані критерії, що характеризують цілі соціально орієнтованої економіки.

Ключові слова: соціально орієнтована економіка, державне регулювання, нова регіональна політика, пріоритети.

Структурні перетворення сучасного суспільства України зумовлюють необхідність зміни традиційних підходів до системи державного регулювання соціальним розвитком, що дозволить сформувати сприятливе середовище для адаптації європейських стандартів життєдіяльності і забезпечить можливість реалізації економічних, політичних, культурно-етнічних і духовних інтересів населення. У науковій літературі представлена достатня різноманітність підходів до дослідження даної проблематики, включаючи аналіз зарубіжного досвіду відносно формування механізмів, інструментів і напрямів регулювання соціально орієнтованої економіки. Так, питання державного регулювання соціально орієнтованої економіки розглянуті в наукових працях Л. Абалкіна, В. Гейця, М. Долішнього, В. Єременка, В. Іноземцева, О. Новікової, Є. Лібанової, Ю. Пасічника, М. Чумаченка, А. Чухна. Проте, потребують подальшого дослідження питання визначення або конкретизації напрямів державного регулювання соціальної орієнтації економіки

Мета статті полягає в конкретизації підходів до формування напрямів державного регулювання соціально орієнтованої економіки.

Слід зазначити, що соціальна орієнтація економіки є самостійним процесом соціальної трансформації, який визначається багатьма чинниками, які впливають на економічну динаміку країни в цілому. Соціальна орієнтація економіки формується у сфері освіти, науки, охорони здоров'я і культури, для оптимального функціонування яких необхідно утвердження соціальної держави як найважливішого інституту громадянського суспільства [10]. Тому головна мета соціальної орієнтації економіки полягає в досягненні високого рівня соціального розвитку та якості життя на підставі збалансованої соціальної та економічної політики. На реалізацію поставленої мети безпосередньо впливають наступні принципи, перш за все, узгодженість економічної і соціальної політики держави; соціальна справедливість та соціальна захищеність; попередження виникнення економічних та соціальних ризиків та небезпек; формування та розвиток громадянського суспільства, широке залучення громадян до участі в управлінні державою; інтеграція з міжнародними соціальними інституціями та системами.

У документі «Європейський вибір: Концептуальні засади стратегій економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки: Послання Президента України до Верховної Ради України 2002 р. зазначається, що побудова в Україні соціально орієнтованої ринкової економіки європейського типу – це визначальний чинник посилення суспільної привабливості реформ, забезпечення їм широкої громадської підтримки, утвердження сучасних європейських стандартів якості життя [3].

Сучасний етап формування соціальної орієнтації економіки характеризується перетворенням державного забезпечення в систему «створення можливостей», що передбачає використання та поєднання ринкових механізмів перерозподілу суспільного продукту з державним регулюванням даного процесу. У даному зв'язку О.Ф. Новікова доводить, що зміст державного регулювання соціальною орієнтацією економіки регіону в Україні визначається правовим регулюванням відносин шляхом прийняття законодавчих актів, рішень державних та регіональних органів, спрямованих на реалізацію державної політики у цій сфері, створенням системи інститутів з управління соціальною орієнтацією економіки регіону, визначення їх компетенції та повноважень, координації, взаємодії, визначення та застосування відповідальності за досягнення, формуванням стратегій розвитку дер-

жави та регіонів з урахуванням вимог соціальної орієнтації їх економік, шляхом розробки та реалізації цільових комплексних програм, соціальними видатками державного бюджету, посиленням ролі місцевих бюджетів у фінансуванні регіональних стратегій та програм, більш широким залученням ресурсів підприємств на визначені цілі [8].

Враховуючи існуючі в економічній науці підходи до визначення завдань регулювання розвитку соціально орієнтованої економіки [1-3, 7, 9] вважаємо за можливе визначити наступні напрями державного регулювання в сфері соціальної політики:

по-перше, підвищення рівня та якості життя населення, що передбачає запровадження державної політики, орієнтованої на підвищення економічних та соціальних стандартів. При чому становлення середнього класу виступає головною умовою формування соціально орієнтованої економіки. Разом з тим, головним завданням виступає соціальна підтримка населення та боротьба з бідністю, а також державне гарантування високих стандартів у сфері освіти, охорони здоров'я та матеріальному забезпеченні незахищених верств населення;

по-друге, ефективне використання трудового потенціалу, створення сприятливих умов для людського та соціального розвитку. Стратегічним орієнтиром при цьому виступає збереження та розвиток людського потенціалу та створення для цього соціально-економічних умов. Поліпшення якості людського потенціалу є запорукою динамічного розвитку країни та її регіонів. Політика їх розвитку повинна здійснюватися з урахуванням регіональних особливостей демографічної ситуації, зайнятості населення, рівня життя;

по-третє, застосування державного та регіонального соціальних бюджетів при формуванні та впровадженні стратегій та програм розвитку. Соціальна виваженість державного бюджету передбачає раціоналізацію структури витрат державного бюджету на соціальні цілі з врахуванням вимог економічного зростання. Разом з тим, застосування державного та регіонального соціальних бюджетів при формуванні та реалізації стратегій і програм розвитку відбуваються процеси державного регулювання соціальної орієнтації економіки;

по-четверте, запровадження державної фінансової підтримки стимулювання розвитку регіонів та договірних відносин між центром та регіонами. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року визначає пріоритетні напрями для кожного регіону здійснення фінансування заходів державою та регіонами для досягнення даних пріоритетів;

по-п'яте, створення економічних механізмів запровадження системи державних соціальних стандартів та соціальних гарантій. Після прийняття в 2000 році Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», було розроблено державний класифікатор державних соціальних гарантій та стандартів. В даному Законі зазначається, що соціальні норми і нормативи – це показники необхідного споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг і забезпечення освітніми, медичними, житлово-комунальними, соціально-культурними послугами. До числа основних державних соціальних гарантій включаються: мінімальний розмір заробітної плати; мінімальний розмір пенсій за віком; неоподаткований мінімум доходів громадян; розміри державної соціальної допомоги та інші соціальні виплати.

Враховуючи, що однією з головних цілей соціально орієнтованої економіки є адаптація сучасних європейських стандартів якості життя населення, необхідна розробка системи показників, що характеризують ефективність використання напрямів державного регулювання розвитку соціально орієнтованої економіки. Так, О.Ф. Новікова вважає, що ефективність державного регулювання соціальної орієнтації економіки регіону пропонується оцінювати[8]: витратами регіону на соціальні заходи в структурі держбюджету, які включають у себе видатки на охорону здоров'я, духовний та фізичний розвиток, освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення; рівнем оплати праці найманих працівників у структурі ВВП; фондом оплати праці найманих працівників; інвестиціями в основний капітал. Оптиміальне співвідношення цих витрат, достатній рівень соціального і матеріального забезпечення населення сприятимуть економічному зростанню.

Також в якості критеріїв, які визначають досягнення цілей соціальної орієнтації економіки можливо використовувати високий рівень та якість життя населення, зростання його доходів за рахунок високопродуктивної праці, трудової, підприємницької та інноваційної активності, високу част-

ку середнього класу в структурі суспільства, ефективну та активну економічну та соціальну політику, сприятливі умови формування та накопичення людського та соціального капіталу, дотримання вимог економічної та соціальної безпеки країни, державне регулювання витрат на соціальні цілі з врахуванням вимог економічного зростання, соціалізацію складових економічної політики, перш за все, інвестиційної, цінової, бюджетної, грошово-кредитної та податкової, взаємодію ринкових механізмів з методами державного регулювання, запровадження механізмів затребування відповідальності державних та регіональних органів за несприятливий соціальний та економічний стан, дотримання та реалізація національного законодавства в економічній та соціальній сферах.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищезазначене, вважаємо, що розробка та реалізація дієздатних механізмів державного регулювання соціально орієнтованої економіки дозволить скласти умови для підвищення рівня життя населення та зниження соціальної стратифікації суспільства, що забезпечить умови для економічного зростання. При цьому слід сформувати систему параметрів або критеріїв, визначення яких дозволить конкретизувати напрями та пріоритети державного регулювання соціально орієнтованої економіки регіону: скорочення рівня дитячої смертності, вдосконалення сфери охорони материнства, забезпечення екологічної стійкості природного середовища та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абалкин Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – № 12.
2. Василенко В. Н. Архитектура регионального экономического пространства : моногр. / В. Н. Василенко / НАН Украины. Ин-т эколого-правовых исследований. – Донецк: ООО «Юго-Восток, ЛТД, 2006. – 311 с.
3. Європейський вибір: Концептуальні засади стратегій економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки: Послання Президента України до Верховної Ради України 2002 р. - К.: Інформ.-вид.центр Держкомстату України, 2002.-74с.
4. Економіка України: Підсумки перетворень та перспективи зростання / за ред..академіка НАН України В.М. Гейця. – Х. : Форт, 2000. – 392 с.
5. Заславская Т. И. Современное российское общество: Социальный механизм трансформации: учеб. пособие / Т. И. Заславская. – М. : Дело, 2004. – 400 с.
6. Куценко В.І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії та практики): моногр. / В.І. Куценко : за ред. д.е.н., проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данілішина /РВПС України НАН України. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект Поліграф», 2008.- 818
7. Ларина Н.И. Региональная политика в странах рыночной экономики. / Н.И. Ларина, А.А. Кисельников – М.: Экономика, 1998. – 243 с.
8. Новікова О. Ф. Соціальна орієнтація економіки: механізми державного регулювання / О. Ф. Новікова, С. М. Гріневська, Л. Л. Шамілева / Інститут економіки промисловості НАН України. – Донецьк, 2009. – 220 с.
9. Регіональна політика: методологія, методи, практика / редкол.: відповід. ред.. акад. НАН України М.І. Долішній. – Львів., 2001. – 700 с.
10. Double Shift. Transforming Work in Postsocialist and Postindustrial Societies / Ed.by. B.Silverman, R. Vogt, M. Yanowitch.- N.Y., L.: M.E.Sharpe, Inc., 1993.-217p.